WONDER VERBS IN CURRENT ROMANIAN LANGUAGE: THE SEMANTIC STRUCTURE OF THE PSYCHOLOGICAL PREDICATE AND ITS IMPLICATIONS ON THE ADJUNCTIAL FRAME

Dana-Luminița Teleoacă, PhD, Scientific Researcher III, "Iorgu-Iordan – Al. Rosetti" Institute of Linguistics of the Romanian Academy, Bucharest

Abstract: The study is part of a ampler project dedicated to the description of the psychological verb class in Romanian, from the cognitive grammar perspective. The analysis follows the way and degree to which the intrinsic semantic content of a psychological predicate influences a relevant adjunctial frame for both the gradual modifiers [in particular the adverb (very, pretty) little versus (very, pretty) much], and for the polarity modifiers [that is, positive versus negative versus neuter]. Our research exceeds the strict frame of a lexicographic analysis, the latter being complemented by the study of the psychological predicate behaviour at the discourse level (referring in particular to the current stage of Romanian language evolution), which implies a more complex analysis, that is, a semantic-pragmatic one. Following this perspective, at least some of the aspects classified as "mistakes" as far as the literary norms are concerned, will be "re-analysed" and "re-considered" within a pragmatic approach. Picking on the same idea, the identification of new tendencies in the contemporary Romanian language will be possible. These tendencies look deeper into the way the current Romanian speaker perceives- through the assertions they utter- the intrinsic content of some of the psychological verbs of the language, and, implicitly, of the chance/non-chance of certain linguistic facts to be accepted as norm and to enter, ultimately, the Romanian language system.

Key-words: wonder verbs, prototypical verb, adjunctial frame, ontological type of the root, tendency.

1. Premise

Cel puţin în principiu, aşteptările noastre legate de verbele echivalente semantic sunt ca acestea să prezinte şi configuraţii actanţiale, respectiv adjuncţiale identice sau (foarte) asemănătoare. În această perspectivă am putea defini o situaţie lingvistică *tipică,* pe care o sintetizăm astfel: concordanţa la nivel semantic implică, din punct de vedere teoretic, şi o concordanţă în plan sintactic argumental şi adjuncţial (lucru care de altfel se şi verifică într-o serie de situaţii). În realitate însă, la această „regulă" se poate formula „excepţia", anume existenţa unor verbe aflate în raport de sinonimie, dar care prezintă realizări sintactico-argumentale şi adjuncţiale distincte[1]. Întrebarea care se naşte firesc, în acest context, este: 'De ce verbe sinonimice prezintă configuraţii actanţiale şi/sau adjuncţiale diferite?'. Această realitate pare a pleda în sensul că *factorul semantic nu este decisiv la modul absolut cât priveşte realizarea unui anumit cadru actanţial/adjuncţial*. Constatarea pare a fi confirmată şi de un alt aspect, anume de faptul că o serie de verbe antonimice se comportă în plan sintactic argumental şi adjuncţial în mod similar, chiar identic (vezi, de pidă, perechea *a iubi* vs *a urî*), în acest caz opoziţia la nivel de semnificaţie nereprezentând un impediment în actualizarea unor cadre actanţiale/adjuncţiale identice. În aceste condiţii, ne întrebăm *în ce fel, dar şi în ce grad influenţează semantica* unui verb distribuţia la nivel sintactic argumental şi adjuncţial?

[1] În literatura de specialitate, aspectul este discutat cu privire la selecţionarea aşa-numiţilor « collocatifs » (Blumenthal 2006: 16), mai exact a „vecinătăţilor" specifice unei anumite unităţi lexicale. În acest context, analiza contrastivă este susceptibilă de a oferi informaţii preţioase privind specificitatea fiecăruia dintre membrii constituenţi ai unei paradigme sinonimice (Id., ibid., 19).

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)

Cât priveşte relaţia de sinonimie, aspectul se cuvine a fi înţeles şi în legătură *cu aria restrânsă de manifestare a aşa-numitei sinonimii absolute* într-o limbă: cum se ştie, sinonimele perfecte sunt admisibile preponderent pentru nivelul ştiinţific al unei limbi, în majoritatea covârşitoare a cazurilor echivalenţa dintre doi/mai mulţi termeni nefiind decât una aproximativă[2]. Prin urmare, atâta vreme cât, într-o multitudine de cazuri, nu există o identitate semantică absolută, nu putem emite pretenţia unor identităţi/similarităţi foarte mari nici în plan sintactic argumental şi adjuncţial. Identitatea relativă a unor lexeme verbale la nivel de semnificaţie – fără îndoială, într-o serie de cazuri, cu repercusiuni şi în plan sintactic argumental şi adjuncţial – poate fi, de pildă, expresia unor *asocieri de seme specifice*. Astfel, *semele graduale* pot determina structurări particulare în plan sintactic argumental şi adjuncţial, în cazul a două sau mai multe verbe sinonime. Însă, nu întotdeauna aceste seme sunt singurele responsabile pentru aspectul menţionat.

Pe de altă parte, identitatea sau marea similaritate a unor structuri actanţiale specifice unor verbe antonimice poate fi înţeleasă, într-o oarecare măsură, şi în relaţie cu o anumită *simetrie de dispunere a sensurilor* (în conformitate cu o ordine dihotomică). Mai exact, un termen utilizat într-un anume context îşi poate „evoca" antonimul, nu numai în plan pur conceptual, ci şi în privinţa statutului morfosintactic al celui din urmă. Explicaţia se poate susţine (inclusiv) prin aceea că, nu de puţine ori, în evoluţia unei limbi, un anume cuvânt „împrumută" nu numai structura sintactică a unui sinonim de al său[3], ci chiar pe cea a antonimului corespunzător. De pildă, în limbajul bisericesc, *a deznădăjdui*, verb intranzitiv şi tranzitiv, „a ajuns" să se utilizeze şi prepoziţional, „după modelul" lui *a nădăjdui* (*în ceva/cineva*): „Păcătuieşte împotriva nădejdii creştine [...] cel ce *deznădăjduieşte* ***de*** ajutorul lui Dumnezeu" (ÎCO 1992: 189, *ap.* Teleoacă 2009: 492-493).

Dincolo de această simetrie de dispunere a sensurilor, acţionează adesea şi un factor gramatical propriu-zis, mai precis *apartenenţa unităţii lexicale respective la o anumită subclasă morfologică verbală* (+tranzitiv; +tranzitiv şi reflexiv; +intranzitiv; +reflexiv). Această circumscriere are, de fapt, rolul de *a predicta* într-un fel specific comportamentul sintactic argumental, dar şi adjuncţial al verbului respectiv; de pildă, dacă verbul este intrinsec reflexiv, ştim că el nu va putea avea în calitate de „cel de al doilea argument" un OD, ci un OI/prepoziţional.

În lumina observaţiilor formulate, putem afirma că marea provocare în studiul „interfeţei" sintaxă–semantică este aceea de a se stabili acei parametri care ne-ar permite să facem predicţii fie dinspre semantică spre sintaxă, fie dinspre sintaxă spre semantică. Acestea şi sunt de fapt cele două aspecte fundamentale care au condus investigaţia noastră consacrată clasei verbelor psihologice (v. Teleoacă 2014b), în sensul identificării, pe de o parte, a implicaţiilor 'semanticului' asupra unui anume cadru actanţial şi adjuncţial, pe de altă parte, a implicaţiilor pe care anumite caracteristici gramaticale (morfosintactice) le exercită în acelaşi sens, dar şi în sensul relevanţei celor din urmă în atribuirea unor roluri semantice. În studiul de faţă atenţia ne va fi reţinută de felul în care încărcătura semantică

[2] Aspect remarcat de altfel, în bibliografia de specialitate, cu referire chiar la sec. al XVIII-lea, când, aşa cum arată, de pildă, Nyckees (1998: 181 sq.), dicţionarele de sinonime încercau să evidenţieze « les différences parfois subtiles qui séparent des mots très proches par leur sens ». Pornind de la astfel de considerente, se justifică preferinţa pentru termeni precum parasinonime sau sinonime apropiate.

[3] Nu întotdeauna însă construcţiile rezultate astfel sunt şi cele mai adecvate din perspectiva normei literare. Ilustrăm această afirmaţie cu unele verbe neologice care, în textul catihetic catolic, sunt transpuse în tiparul morfosintactic al unor termeni sinonimi din fondul vechi; rezultă astfel construcţii străine spiritului limbii române, dar care, din păcate, în multe situaţii, cunosc o frecvenţă remarcabilă în textul respectiv: a se arăta + D › a se manifesta + D: „... El s-a manifestat în persoană primilor noştri părinţi..." (CC 1993: 30, ap. Teleoacă 2009: 493); a spune + D › a afirma + D: „Isus îi afirmă că această revelaţie nu i-a venit de la trup şi sânge, ci de la Tatăl său..." (CC 1993: 44, ap. Id., ibid.) ş.a.

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)

specifică unui anumit predicat psihologic determină organizări particulare la nivel adjuncţial.

2. Structura *semantică* a predicatului psihologic şi implicaţiile sale asupra cadrului *adjuncţial*

2.1. Conceptul de 'verb parangon'

Cadrul teoretic schiţat *supra* (**1.**) susţine necesitatea desfăşurării demersului nostru – cel puţin în parte – (şi) prin distribuţia materialului lexical în subcâmpuri specifice, stabilite pe *criteriul similarităţii* vs *cel al opoziţiei semantice*. În contribuţia de faţă ne oprim la primul dintre aceste criterii, fiindu-ne utile în acest sens delimitările teoretice realizate în studiile de specialitate, care acordă, de pildă, o atenţie sporită conceptului de 'verb parangon'. Conceptul este utilizat de Jackendof (1983: 89; 1990: 78 sq.), dar şi de Mathieu (1995: 99 sq.; 1996-1997: 116 sq.), autori la care aşa-numitul *verb parangon* reprezintă de fapt un verb prototipic, caracterizat astfel în virtutea capacităţii sale de a satisface o serie de condiţii[4]: **a.** poate înlocui orice verb circumscris subclasei respective; **b.** aparţine registrului curent al limbii (nu este familiar, literar/livresc sau învechit), **c.** este reprezentativ pentru o singură subclasă[5] şi este „neutru" (nu are nici semnificaţie pozitivă/agreabilă, nici negativă/dezagreabilă). Am putea adăuga la aceste criterii şi un al patrulea element, anume posibilitatea/obligativitatea[6] ca verbul parangon să figureze în definiţia lexicografică a verbelor incluse în paradigma guvernată de acesta[7], în condiţiile în care el reprezintă un fel de gen proxim, intrând deci în structura semantică a unităţilor lexicale subordonate lui.

Fără îndoială că nu întotdeauna un verb admis ca prototipic pentru o anumită clasă de verbe (psihologice) satisface toate criteriile menţionate. Pe de altă parte, nu este exclusă posibilitatea ca, în anumite situaţii, să identificăm clase de verbe reprezentate prin mai mult de un verb parangon. Delimităm, prin urmare, pe de o parte, situaţii în care o subclasă verbală este susţinută de un „plus de prototipic", pe de altă parte, cazuri în care singurul verb ce poate fi catalogat drept *parangon* nu îndeplineşte nici măcar criteriile menţionate. Aspectul semnalat pledează în sensul necesităţii de definire a unui concept de verb parangon: **a.** într-o accepţie restrânsă (un verb/mai multe verbe care îndeplinesc toate criteriile menţionate de Mathieu şi Jackendoff), respectiv **b.,** într-o accepţie largă (subclase psihologice reprezentate de un unic verb care însă nu satisface decât unele dintre criteriile menţionate).

2.2. Verbele psihologice de mirare: semantică şi cadre adjuncţiale specifice[8]

[4] V., în acelaşi sens, şi Kleiber 1990.

[5] Şi – am putea adăuga – pentru o singură subclasă psihologică, iar nu pentru o singură clasă verbală, apartenenţa unui verb la mai multe domenii, printre care şi câmpul psihologic, neprezentând relevanţă în contextul unei astfel de discuţii. În conformitate cu aceste delimitări, de pildă, polisemia unui verb precum a surprinde (polisemie admisibilă atât din punct de vedere tradiţional, cât şi cognitiv, cf. infra, 2.2.) nu reprezintă un impediment în eventuala considerare a acestuia drept verb parangon al subclasei verbelor psihologice de mirare.

[6] Cf. infra, observaţiile care urmează şi care evidenţiază definirea unui verb parangon într-o accepţie largă vs restrictivă.

[7] De fapt, aceasta ar fi situaţia ideală; uneori însă, dicţionarele glosează arbitrar un verb prototipic prin „subalterni" de ai săi; cf., de pildă, vb. a (se) mira, glosat în DEXonline 1998, printre altele, prin verbul cu semnificaţie superlativă a (se) minuna (de altfel, şi un exemplu de circularitate la nivel definiţional).

[8] Pentru o prezentare detaliată a unităţilor verbale incluse în această subclasă, v. Teleoacă 2014b.

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)

În cele ce urmează, valorificarea unora dintre aspectele tratate în discuţia anterioară (în speţă, conceptul de 'verb parangon') va fi aservită obiectivului de a evidenţia modul şi gradul în care un anumit *conţinut semantic* ***intrinsec*** al unui predicat psihologic are implicaţii asupra cadrului adjuncţial, relevant, pe de o parte, pentru modificatorii graduali (în speţă, *puţin* vs *mult*), respectiv pentru modificatorii de polaritate (în speţă, pozitiv vs negativ vs neutru), pe de altă parte. Cercetarea noastră va depăşi cadrul strict al tratării lexicografice, care va fi coroborată cu studiul comportamentului predicatului psihologic în plan discursiv (cu referire în speţă la etapa actuală de evoluţie a limbii române), ceea ce implică o analiză mai complexă, anume semantico-pragmatică. În această perspectivă, cel puţin unele dintre aspectele catalogabile drept „greşeli" în raport cu norma literară vor putea fi reanalizate şi reconsiderate prin prisma unei abordări pragmatice. În aceeaşi ordine de idei, va fi posibilă identificarea unor *tendinţe* existente în româna contemporană, tendinţe ce privesc mai exact felul în care vorbitorul român actual percepe – prin enunţurile pe care le performează – conţinutul intrinsec al unora dintre verbele psihologice ale limbii române şi, implicit, a şansei/neşansei unora dintre faptele lingvistice consemnate de a fi acceptate de normă şi de a accede, în ultimă instanţă, în sistemul limbii române.

Fără a avea pretenţia de a fi alcătuit un inventar exhaustiv al verbelor de mirare (cu arie de circulaţie în speţă în etapa actuală a românei), am inclus în această subclasă următoarele unităţi lexicale[9], cele mai multe dintre acestea monosemantice, în conformitate cu criteriile de definire prezente în studiile de gramatică cognitivă[10]: ***A CONSTERNA*** (tranz.) „a provoca cuiva brusc uimire, nedumerire amestecată cu mâhnire şi cu indignare"; ***A CONTRARIA*** (tranz.) „a supăra sau a surprinde pe cineva în mod neplăcut, făcând sau spunându-i ceva care se opune convingerilor, intenţiilor sau dorinţelor sale"; ***A SE CRUCI*** (refl., colocv./pop.) „a se mira foarte tare de un lucru neobişnuit; a se minuna (şi a-şi face semnul crucii); a se încruci"; ***A EPATA*** (tranz.), „a uimi peste măsură (prin puritate, atitudine sau ţinută neobişnuită); a ului; a stupefia", ***A SE EPATA*** (refl.) „a se extazia, a rămâne uluit, profund impresionat"[11]; ***A FRAPA*** (tranz.) „a impresiona puternic prin caracteristici ieşite din comun; a surprinde puternic pe cineva"; „a răci băuturi alcoolice cu gheaţă"; (tehn.) „a presa după sinterizare două piese metalice"; ***A INTRIGA*** (tranz., la pers. 3) „a deştepta curiozitatea, îngrijorarea, suspiciunea cuiva, punându-l pe gânduri", „a contraria"; (intranz., arh.) „a face sau a băga intrigi; a unelti, a complota"; ***A SE INTRIGA***[12]

[9] Baza de date valorificată ne-a fost furnizată în principal de DSA, dar şi de alte surse lexicografice, precum: DEXonline 1998, NODEXonline 2002, DN 1986, MDN 2000 sau DCR II 1997 (v. Bibliografie). Am dispus, de asemenea, în mod constant, de datele oferite de Internet, cu relevanţă îndeosebi pentru modul concret în care verbul (psihologic) este utilizat de către vorbitorul actual al limbii române. Acest tip de demers – impus de o realitate incontestabilă, anume evoluţia continuă a unei limbi, aspect ce implică imposibilitatea ca sursele lexicografice să ţină întotdeauna pasul cu inovaţiile de ultimă oră – ne-a permis, de pildă, formularea unor consideraţii vizând anumite tendinţe existente în româna actuală, unele dintre acestea susceptibile de a se impune în sistem. În acelaşi context, al limitelor unor informaţii lexicografice, am apelat uneori şi la propria intuiţie lingvistică, la o anume introspecţie, valorificată ca mijloc de investigaţie, ce poate facilita o cunoaştere oarecum interiorizată a fenomenelor lingvistice.

[10] Din perpectiva studiilor de gramatică funcţională, o unitate verbală poate fi catalogată drept monosemantică dacă semnificaţia acesteia este subsumabilă unei unice reprezentări mentale, că este vorba despre o stare psihică, despre o activitate mentală, despre o atitudine etc. (v., de pildă, Langacker 1987: 147 sq., Lakoff 1987: 63 sq., Manea 2001: 25 ş.a.). În acest context, mai mult sau mai puţin paradoxal, clasa verbelor monosemantice va include şi verbe care sunt calificate în mod tradiţional ca polisemantice, aceasta având în vedere faptul că este vorba despre unităţi lexicale circumscrise uneia şi aceleiaşi sfere semantice, în speţă celei psihologice (Teleoacă 2014a, 3.4.).

[11] De precizat că utilizarea (inclusiv) reflexivă apare numai în unele dintre sursele lexicografice consultate, cel mai adesea în dicţionarele de neologisme (v., de pildă, DN 1986). În pagini de limbă română nu am găsit însă astfel de utilizări.

[12] Cf. atestările consemnate de noi în pagini de limba română contemporană: „Initial ne-am cam intrigat pentru ca nu am vazut nimic pe afara care...." (online: <amfostacolo.ro/.../impresii-sejur-si-fotografii-vacanta_>); „...

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)

(refl., colocvial) „a-şi manifesta nedumerirea, surprinderea, suspiciunea sau îngrijorarea în legătură cu un anumit aspect”; ***A (SE) MINUNA*** (refl. şi tranz.) „a rămâne sau a face pe cineva să rămână uluit, uimit, surprins”, „a impresiona profund”; (refl.) „a-şi manifesta mirarea, admiraţia, surpriza; a se mira mult”; ***A (SE) MIRA*** „a fi surprins de ceva (neaşteptat) sau de cineva; a surprinde pe cineva”; ***A (SE) NĂUCI*** (tranz. şi refl.[13]) „a (se) buimăci, a (se) zăpăci”, „a (se)ului”; ***A NEDUMERI*** (tranz.) „a pune în încurcătură, trezind mirare”, ***A SE NEDUMERI*** (refl., colocv.) „a resimţi o stare de confuzie, de mirare”[14]; ***A SIDERA*** (tranz., livr., franţuzism) „a stupefia; a uimi peste măsură”; ***A STUPEFIA*** (tranz., livr.) „a uimi peste măsură; aului”; ***A SURPRINDE*** (tranz.) „a prinde pe cineva pe neaşteptate asupra unui fapt”; „a găsi pe cineva nepregătit, neprevenit, a da peste cineva, a-l lua prin surprindere”; „a mira, a uimi”; „a observa (pe furiş); a descoperi”; ***A ŞOCA*** (tranz.) „a contraria pe cineva, a impresiona în mod foarte neplăcut prin vorbe, gesturi, atitudini”[15]; ***A SE ŞOCA*** (refl., colocv.)[16] „a fi puternic contrariat”; ***A UIMI*** (tranz.) „a face să fie cuprins de o mare mirare (sau admiraţie); a face să rămână profund impresionat; a minuna”; (arh.) „a face să ajungă buimac; a buimăci; a zăpăci; aului”; ***A SE UIMI*** (refl., colocv.) „a fi cuprins de o puternică uimire sau admiraţie; a fi deosebit de impresionat”[17] şi ***A ULUI*** (tranz.) „a stârni, a provoca o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie, emoţie”; ***A SE ULUI*** (tranz. şi refl., arh., cf. DEX 1998) „a (se) tulbura, a (se) buimăci, a (se) năuci”.

2.2.1. Gradul de prototipicitate al subclasei verbelor de mirare

Verbul parangon al subclasei în discuţie este ***a (se) mira***, un verb care îndeplineşte toate criteriile descrise în studiile de specialitate pentru a admite un astfel de concept: poate înlocui orice verb din subclasa respectivă (aspect verificabil inclusiv la nivelul definiţiei lexicografice); aparţine registrului curent al limbii române (nu este nici popular, nici arhaic, nici livresc); este reprezentativ pentru o singură subclasă (cea a verbelor psihologice „de mirare”), este neutru sub aspect semantic şi nici nu prezintă seme graduale. Toate aceste condiţii par a fi satisfăcute şi de verbul *a surprinde*, un verb a cărui polisemie nu afectează capacitatea sa prototipică (cf. şi *supra*, nota 6, observaţiile formulate)[18]. Un posibil candidat

---

ne-am intrigat putin si acum continuam cu analiza” (online: <www.feminis.ro/bloguri/Marina.../let-s-talk-about-sex->) ş.a.

[13] De precizat că valoarea reflexivă nu apare decât în câteva surse lexicografice româneşti (a se vedea, de pildă, NODEXonline 2002). Nici în pagini de limbă română nu este atestată o astfel de utilizare, lui a se năuci preferându-i-se structura a rămâne năucit.

[14] Utilizarea reflexivă nu este menţionată în niciuna dintre sursele lexicografice consultate, aceasta fiind în schimb atestată pe Net (unde apare în alternanţă cu structura a rămâne nedumerit): „... am dat un search pe net – citind prea multe, m-am nedumerit si mai tare,...” (<casutalaurei.blogspot.com/.../din-seria-am-facut-o-si-p..>); „M-am nedumerit. Atunci privirea îmi cade pe mâna mea stângă...” (online: <acvila30.ro › Anunţuri>) ş.a. Nu excludem posibilitatea ca regimul reflexiv al acestui verb să se explice prin „presiunea analogică” a antonimului a (se) dumeri, utilizat tranzitiv, dar mai ales reflexiv, cu semnificaţia „a pricepe sau a face să priceapă clar (după ce fusese nedumerit), a-şi da sau a face să-şi dea bine seama” (DEXonline 1998).

[15] Semantica intensivă a verbului (care nu este consemnată ca atare decât în unele dintre sursele lexicografice româneşti) se susţine şi în relaţie cu caracterul brusc al stării experimentate. Cf. şi supra, vb. A CONSTERNA.

[16] Cf. atestările online: „Oamenii de ştiinţă s-au şocat când au văzut imaginea pe Internet...” (<www.agenda.ro/oamenii-de...s-au-socat.../289104>); „Localnicii s-au şocat când au văzut ce a apărut pe cer” (<https://www.orange.ro/.../localnicii-s-au-socat-cand-au...>) ş.a.

[17] Pentru utilizările reflexive, a se vedea contexte de genul: „În zilele acestea, eu şi Lita ne-am uimit cât de repede trece vremea” (<www.mission2malawi.com/2013_01_01_archive.html>); „Am râs cu poftă [...] şi ne-am uimit de creativitatea tuturor” (<www.muzee.org/.../proiectul-de-interpretare-a-povestil>) ş.a.

[18] Deşi ambele neutre sub aspect gradual, constatăm – la fel ca şi în cazul lexemelor corespunzătoare din limba franceză, anume surprendre, respective (s’)étonner (v. Blumenthal 2006: 17) – că a surprinde este, totuşi, mai puţin „intens” comparativ cu a (se) mira. Diferenţa dintre cele două verbe se poate identifica şi la nivelul orientării acestora către lumea exterioară vs interioară; astfel, a surprinde implică mai degrabă ‘obiectivul’, în

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)

la titlul de parangon, în româna actuală, este şi vb. ***a (se) uimi***, în conformitate cu definiţiile propuse de dicţionarele româneşti contemporane, un verb de mirare intensiv, nu şi din perspectiva uzului limbii, care susţine mai degrabă caracterul „neutru" al acestuia sub aspectul semelor graduale (a se vedea în acest sens numeroasele contexte în care verbul în discuţie apare, în limba actuală, la superlativ absolut). Astfel, ***a uimi*** este unul dintre verbele ce prezintă relevanţă cât priveşte tendinţa din româna actuală de marcare superfluă a conţinutului intrinsec intensiv al unor verbe psihologice, prin „ignorarea" intensităţii *imanente* a acestora. Aspectul capătă relevanţă în perspectivă pragmatică, dar nu este exclus ca frecvenţa cu care astfel de tipare circulă în româna actuală să opereze modificări chiar în definiţia lexicografică a termenului[19].

Posibilitatea unor verbe precum *a consterna, a* (*se*) *epata, a frapa, a* (*se*) *minuna; a* (*se*) *năuci, a sidera, a stupefia, a* (*se*) *şoca, a* (*se*) *ului* de a fi reprezentative pentru clasa pe care o discutăm este îngrădită de prezenţa semelor graduale de superlativ, precum şi, în unele cazuri, de caracterul livresc al acestora (cf. vb. *a sidera* şi *a stupefia*), respectiv de conţinutul lor semantic „impur" (cf. vb. *a consterna* şi *a* (*se*) *năuci*) sau non-neutru, de pildă, puternic marcat negativ (cf. *a* (*se*) *şoca*). În aceeaşi situaţie se află şi alte verbe, nemarcate gradual (cf. *a contraria*, *a* (*se*) *nedumeri*) şi *a* (*se*) *intriga*). Apartenenţa la registrul popular/colocvial a verbului *a se cruci,* precum şi lexicalizarea unui înţeles intensiv constituie argumente împotriva posibilităţii acestuia de a fi definit drept prototipic. În consecinţă, paradigma verbelor „de mirare" poate fi considerată ilustrativă pentru ceea ce înseamnă o subclasă psihologică cu un grad mediu de prototipicitate. Într-o accepţie restrictivă, verbe-parangon pot fi catalogate *a* (*se*) *mira* şi *a surprinde*, în timp ce o perspectivă mai generoasă – anume aceea care ţine seama (şi) de tendinţele de la nivelul uzului – ar putea justifica includerea în aceeaşi categorie şi a verbului *a* (*se*) *uimi*.

2.2.2. Gradual vs non-gradual şi (sub)tipul ontologic al rădăcinii

Aşa cum se va fi putut constata, cele mai multe dintre unităţile lexicale aparţinând paradigmei verbelor de mirare în limba română sunt marcate [+intensiv], acestea incorporând în semantica lor intrinsecă semul superlativului. Este vorba despre următoarele zece verbe[20], mai mult de jumătate dintre acestea fiind neologice: *a consterna, a se cruci*; *a* (*se*) *epata, a frapa, a* (*se*) *minuna; a* (*se*) *năuci, a sidera, a stupefia, a* (*se*) *şoca* şi *a* (*se*) *ului*. Întrebarea care se naşte în mod firesc în acest context este *de ce limba a simţit nevoia de a marca această subarie conceptuală a* '*afectivului*' *preponderent prin superlativ*? În ce măsură acest aspect poate fi înţeles (şi) în relaţie cu o anumită tendinţă spre expresivitate, în condiţiile în care interpretăm marca intensivă ca fiind un indiciu al expresivităţii? Conceptul de 'mirare' implică oare, în conţinutul său profund, un sem al 'expresivităţii'/ 'intensităţii', cu alte cuvinte, putem vorbi despre o compatibilitate aparte între câmpul 'mirării' şi cel al

---

timp ce a (se) mira este orientat către sfera subiectivă propriu-zisă. Un argument în acest sens ar putea fi constituit şi de faptul că numai a mira, respectiv étonner se utilizează şi ca reflexive dinamice.

[19] Nu este exclus ca o astfel de valorizare a vb. a (se) uimi să fi fost influenţată prin „includerea" acestuia într-o paradigmă mai complexă a verbelor psihologice de mirare marcate +intensiv: a şoca, a sidera, a stupefia, a se cruci ş.a. (am putea vorbi în acest caz despre aşa-numita „capacitate asociativă" a cuvintelor, teoretizată de Blumenthal (2006: 24), pornind de la doctrina saussuriană). Este evident că, prin raportare la astfel de unităţi verbale, „intensitatea" unui verb precum a (se) uimi a fost percepută (pe bună dreptate) inferioară intensităţii implicate de celelalte verbe, în acest fel a uimi fiind „deposedat" de semele superlativului şi utilizat ca atare de către vorbitorul actual. Se verifică astfel şi în acest caz faptul că inovaţia lingvistică (semantică, în cazul de faţă) se impune a fi înţeleasă şi explicată în relaţie cu un aşa-numit „network paradigmatic" (Fisher 2011: 16-17). În acest context, procesul inovator presupune în primă instanţă „reanaliza" unui anumit fenomen lingvistic (Traugott 2011: 25), însă numai mecanismele aferente actului enunţării/discursivizării sunt susceptibile de a oferi o explicaţie satisfăcătoare (De Smet 2009: 8; Id., 2012: 47; v. şi Fisher 2011: 15).

[20] Aceasta dacă facem abstracţie de vb. a (se) uimi care – prin concurenţa făcută de o serie de verbe sinonime neologice profund conotate superlativ – pare a evolua în direcţia „instalării" sale în paradigma verbelor de mirare neutre sub aspect gradual.

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)

'expresivităţii'[21]? Nivelul discursiv pare a susţine o astfel de ipoteză: performarea unor enunţuri exclamative (ca mijloace lingvistice de manifestare a 'mirării') prezintă un anume grad de relevanţă în sensul celor afirmate[22].

Verbele de mirare neutre sub aspect gradual sunt în număr de cinci, acestea aparţinând fondului lexical mai vechi al românei (cf. *a* (*se*) *mira,* şi *a* (*se*) *nedumeri*), dar şi unui strat neologic (cf. *a contraria, a* (*se*) *intriga* şi *a surprinde*).

Opoziţia 'gradual – non-gradual', în limitele paradigmei verbelor psihologice sinonimice circumscrise câmpului 'mirării', este susceptibilă de a fi analizată şi în termenii aşa-numitului *tip ontologic al rădăcinii*[23]. Astfel, în cazul verbelor psihologice marcate [+intensiv], tipul ontologic al rădăcinii implică mai mult decât o STARE „pură", acesta presupunând inclusiv diverse valori graduale ale acesteia. În acest context, cel puţin în principiu, incorporarea unui sem de intensificare (cf. *mult, foarte, mult de tot, extrem de...*) în structura lexico-semantică a unor verbe exclude posibilitatea de exprimare explicită a unui modificator cu valoare intensivă: **M-am minunat* (***foarte***) ***mult*** *de ea*[24]. Această situaţie se defineşte prin opoziţie cu comportamentul verbelor neutre din acest punct de vedere, care nu exclud construcţia cu unul dintre cuantificatorii menţionaţi. Altfel spus, echivalentul tipului ontologic STARE marcat intensiv „nu se poate obţine" în cazul unor astfel de verbe decât prin ataşarea explicită a unui modificator. În acest context, devine posibilă definirea unei opoziţii între două subtipuri ontologice ale rădăcinii predicatului psihologic, anume: stare afectivă intensă vs stare afectivă non-intensă.

2.2.3. Pozitiv vs negativ vs neutru şi (sub)tipul ontologic al rădăcinii

„Neutralitatea" unităţilor lexicale incluse în paradigma 'mirării' este relativ modestă şi din punctul de vedere al conţinutului propriu-zis, ceea ce poate constitui un alt argument în favoarea unei „selecţii lexicale" guvernate de asemenea de criteriul expresivităţii. Astfel, numărul verbelor ce ar putea fi catalogate propriu-zis drept neutre este de doar 2, anume *a* (*se*) *mira* şi *a surprinde* (de fapt, cele două verbe-parangon ale subclasei pe care o discutăm). În acest context, precizăm că structura „neutră" semantic a unui verb psihologic nu exclude posibilitatea ca verbul respectiv să cunoască, într-o anumită etapă de evoluţie a unei limbi (în speţă, în etapa modernă), o utilizare predilectă în aria semnificaţiilor pozitive vs negative. Astfel, o serie de unităţi verbale, deşi pot fi catalogate drept neutre, apar în mod predilect în contexte puse fie sub semnul 'pozitivului' (cf. *a epata, a frapa, a uimi, a ului*), fie al 'negativului' (cf. *a se cruci, a* (*se*) *intriga, a* (*se*) *nedumeri, a sidera, a stupefia*)[25],

[21] În realitate, numai un studiu sistematic ar putea răspunde la întrebarea dacă este vorba despre o particularitate identificabilă în limitele celor mai multe dintre/mai multor câmpuri conceptuale (psihologice) ale unei limbi sau exclusiv/în mod deosebit pentru anumite câmpuri conceptuale, cum este şi cel al 'mirării'. Mai plauzibilă este – considerăm – această ultimă ipoteză, pornind de la premisa unei compatibilităţi mai mici sau mai mari a unei clase, sub raportul conţinutului său intrinsec, cu ideea de 'expresivitate', de 'intensitate', de 'superlativ'. Putem invoca în sensul celor afirmate, subclasa verbelor de tristeţe, care include un număr mai mic de lexeme marcate [+intensiv] comparativ cu câmpul mirării (Teleoacă 2014b). Această lipsă de omogenitate vizând structuarea realităţii afective în interiorul uneia şi aceleiaşi limbi trebuie să fie cu atât mai pregnantă prin considerarea paralelă a unor limbi diferite.

[22] Ceea ce nu înseamnă evident că excludem această modalitate discursivă (anume, exclamativă) cât priveşte actualizarea şi a altor tipuri de stări afective (durerea, tristeţea, dezamăgirea, revolta etc.). Considerăm însă că astfel de experimente sunt intrinsec de natură asertivă, iar nu exclamativă.

[23] În lucrările de specialitate (a se vedea, de pildă, Jackendoff 1983, Croft 1991 sau Van Vallin and La Polla 1997), conceptul este discutat de regulă în relaţie cu descompunerea în predicate şi cu structura evenimentului. În perspectiva acestor descrieri, un anumit set de predicate primitive (asociate într-un anume fel), respectiv tipul ontologic al rădăcinii (care reprezintă şi elementul idiosincratic pentru un anumit predicat) alcătuiesc aşa-numita structură evenimenţială.

[24] Cum stau lucrurile în planul concret al utilizării limbii, vom avea ocazia să discutăm puţin mai jos (cf. infra, 3.), când vom încerca să realizăm şi o disociere între faptele lingvistice consemnate.

[25] A se vedea în acest sens ocurenţele înregistrate de noi pe Net (cf. Teleoacă 2014b).

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)

dovadă că uneori, contextual, se simte nevoia de a preciza că verbul nu este utilizat cu accepţia cea mai cunoscută, cea mai frecventă, anume în planul pozitiv/negativ al semnificaţiilor, ci cu o accepţie oarecum „atipică”, ce poate fi, după caz, negativă sau pozitivă[26]. Acestea şi sunt, de fapt, „zonele” susceptibile de a suferi o serie de transformări[27], care se pot solda cu anumite schimbări chiar la nivel de sistem.

Cu totul altfel se prezintă lucrurile în cazul unor verbe exclusiv negative/pozitive, situaţie în care asocierea cu unul dintre cei doi modificatori nu se realizează în scopul reliefării unei semnificaţii „atipice” (şi, implicit, al dezambiguizării la nivel semantic), ci, fie în sensul accentuării unui anumit conţinut intrinsec (pozitiv sau negativ), deci în scop retoric-persuasiv[28], fie dintr-o anumită pedanterie lingvistică, în acest ultim caz enunţurile rezultate putând fi catalogate cel mai adesea drept „greşeli”. Poate fi relevant în sensul celor afirmate un verb precum *a şoca*, un verb de mirare negativ, pentru care am înregistrat pe Net atât ocurenţe cu modificatorul *neplăcut* (cf. *M-a şocat* ***neplăcut***), cât şi cu adjunctul *plăcut* (cf. *M-a şocat* ***la modul plăcut***). În consecinţă, dacă în enunţul *M-a stupefiat* ***în mod plăcut***, modificatorul *plăcut* semnalează o utilizare atipică a verbului *a stupefia* (predominant negativ), în enunţul **M-a şocat* ***plăcut***, actualizarea aceluiaşi modificator este responsabilă de generarea unei *contradictio in adiecto*. Decriptarea mesajului prin „Mi-a produs o impresie *foarte neplăcută în mod... plăcut*” susţine pe deplin afirmaţia formulată.

Uneori, caracterul neutru al unui verb de mirare este „rezultat” al exprimării simultane, în acelaşi context, a aspectelor pozitive, dar şi a celor negative. Exemplificăm aspectul semnalat cu vb. *a frapa* (un verb neutru, preponderent pozitiv): „Ce m-*a frapat* cel mai mult este ca Guatemala este o tara a contrastelor...”[29]. În exemplul citat, ‘contrastele’ pot implica aspecte pozitive, dar şi negative, cu alte cuvinte putem admite că există şi situaţii în care semantica pozitivă, respectiv negativă a unui verb psihologic de mirare coexistă, doar la prima vedere paradoxal, în unul şi acelaşi context sau, altfel spus, cele două sensuri se actualizează simultan (iar nu în enunţuri distincte). „Paradoxul” se descifrează în virtutea *complexităţii* unei anumite realităţi, care nu implică întotdeauna o abordare „unicoloră”, în alb sau negru. Mai mult, am putea spune că, în astfel de contexte, predominant este, pur şi simplu, semul „surprinderii”, al „stuporii”, iar *nu* cel al frapării *în sens pozitiv sau negativ*; astfel, pozitivul şi negativul ajung într-o anumită măsură să se neutralizeze reciproc, *nucleul semantic al enunţului fiind constituit practic de experimentarea intensă a stării de* „*uimire*”.

În limba română actuală, cu semnificaţii exclusiv pozitive se utilizează vb. *a* (*se*) *minuna*, în timp ce *a consterna*, *a contraria* şi *a şoca* sunt reprezentative prin excelenţă pentru lexicalizarea în arie semnificativă negativă.

Toate aceste observaţii susţin posibilitatea de identificare, pentru subclasa verbelor psihologice din câmpul mirării, pe lângă un subtip ontologic al rădăcinii definit ca STARE

---

[26] De pildă, în cazul verbului a intriga, un verb neutru (utilizat relativ mai frecvent în sfera semnificaţiilor negative), exprimarea explicită a modificatorului plăcut se face, de regulă, din raţiuni de dezambiguizare a conţinutului său semantic, mai exact pentru precizarea stării afective pozitive experimentate de către un subiect sub influenţa unui stimulus: M-a intrigat foarte plăcut. De asemenea, rol dezambiguizator are şi exprimarea simultană a celor doi modificatori, menită să precizeze că nu este vorba despre o stare „pură”, ci despre una eterogenă, în ultimă instanţă (mai) complexă: M-a intrigat şi plăcut şi neplăcut. Vb. a stupefia şi adj. participial stupefiat apar în contexte similare din aceleaşi considerente: Am rămas plăcut stupefiat. Utilizarea preponderentă a verbului a frapa în aria pozitivă de semnificaţii explică contexte de genul M-a frapat însă (negativ), în care „se insistă” pe impactul negativ al unui stimulus asupra unui experimentator. Menţionăm, în acelaşi sens, şi enunţul M-a uimit neplăcut. Şi exemplele ar putea continua.

[27] În sensul că, de pildă, un verb neutru, preponderent pozitiv, poate ajunge, cu timpul, un verb non-neutru, exclusiv pozitiv. Nici situaţia inversă nu este exclusă.

[28] Nu întotdeauna însă astfel de asocieri pot beneficia de acest tip de justificări (de natură pragmatică), într-o serie de contexte fiind vorba pur şi simplu despre defectuoasa cunoaştere a semnificaţiei unui verb, în ultimă instanţă, despre utilizarea incorectă a respectivei unităţi verbale.

[29] Pentru contextul mai larg a se vedea <www.mykindofplace.ro/.../guatemala-tara-contrastelor>.

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)

INTENSIVĂ vs NON-INTENSIVĂ, şi a unui subtip ontologic constituit pe baza dihotomiei 'plăcut vs neplăcut', respectiv 'pozitiv vs negativ' (şi, implicit, STARE [de mirare, de uimire, de surprindere] PLĂCUTĂ/POZITIVĂ vs STARE [de mirare] NEPLĂCUTĂ/NEGATIVĂ). Acest din urmă subtip ontologic se justifică în primul rând pentru verbele non-neutre şi îndeosebi pentru cele definibile exclusiv ca pozitive vs negative (la nivelul conţinutului intrinsec[30]), dar nu se exclude nici pentru subclasa neutrelor care se utilizează preponderent cu o accepţie sau alta (cf. *supra*).

În paradigma verbelor de mirare, sunt unităţi lexicale care se construiesc (explicit) în modul cel mai firesc cu modificatorii *plăcut/neplăcut* sau/şi *pozitiv/negativ*. Cel mai ilustrativ verb în acest sens este *a surprinde*: *M-a surprins* (***în mod***) ***plăcut*** vs (***în mod***) ***neplăcut***. Fără a fi propriu-zis condamnabile din perspectiva normei literare, enunţuri precum *M-a uimit* ***plăcut*** vs ***neplăcut.***.. frizează artificialul, în timp ce altele sunt practic inadmisibile din aceeaşi perspectivă: **Acest fapt m-a mirat* ***plăcut*** vs ***neplăcut***. De altfel, şi exemplele de acest gen consemnate de noi pe Net (cf. Teleoacă 2014b) apar cu totul sporadic. Nu este exclus ca tocmai statutul de verb prototipic pe care îl deţine verbul *a* (*se*) *mira*, la nivelul paradigmei sinonimice delimitate, să explice aspectul menţionat: fiind un verb foarte vechi în limbă, foarte frecvent, care intră în mod constant în definiţia semantică a celorlalte verbe din aceeaşi paradigmă, conţinutul său semantic este pe deplin familiar vorbitorului de limba română, astfel încît acesta nu simte nevoia de a marca – în condiţiile performării unui enunţ – o accepţie pozitivă/negativă vs neutră. În acest context însă, ne-am putea întreba de ce verbul *a surprinde*, la rândul lui, un verb parangon al subclasei verbelor psihologice de mirare, prezintă un comportament diferit comparativ cu *a* (*se*) *mira*? Un eventual răspuns ar putea fi oferit de faptul că *a surprinde* – spre deosebire de *a* (*se*) *mira* – este un verb polisemantic (inclusiv în conformitate cu criteriile gramaticii funcţional-cognitive), prin urmare ataşarea explicită a unui modificator de acest gen venind în sprijinul semnificaţiei psihologice cu care acesta este utilizat într-un anume context. Astfel, într-un enunţ precum *L-a surprins* ***plăcut*** *pe Mihai* este exclusă lexicalizarea semnificaţiei non-psihologice „a prinde pe cineva pe neaşteptate asupra unui fapt".

Pe de altă parte, sunt şi verbe neprototipice, care nu sunt compatibile cu exprimarea explicită a modificatorului *plăcut/neplăcut*, de pildă, *a se cruci*: **S-a crucit* (***în mod***) ***plăcut*** vs ***neplăcut.*** Ne întrebăm în ce măsură forma reflexivă a acestui verb de mirare reprezintă un obstacol în asocierea explicită a verbului *a se cruci* cu *plăcut* vs *neplăcut*, aceasta dacă ne gândim că, dintre două forme ale unui verb de mirare (forma activă vs reflexivă), se pare că numai forma activă admite un adjunct exprimat explicit, ca, de pildă, în cazul verbului *a intriga* vs *a se intriga*: *Acest scenariu m-a intrigat* (*într-un mod foarte*) ***plăcut*** vs ?*M-am intrigat* ***plăcut*** *la/de acest scenariu.* Dacă aşa stau lucrurile, atunci nu este exclus ca modificatorii să nu poată fi acordaţi „din interiorul" unui experimentator, ci „din exteriorul" acestuia, mai exact din partea unui stimulus, ceea ce echivalează cu a admite firescul asocierii între un enunţ performat la diateza activă şi un modificator exprimat explicit, respectiv nefirescul şi chiar imposibilitatea asocierii între o secvenţă reflexivă şi un astfel de modificator.

3. În loc de concluzii: Tendinţă vs greşeală, pragmatic vs normativ, uz vs informaţie lexicografică în limba română actuală

[30] De remarcat faptul că sunt o serie de verbe de mirare al căror conţinut intrinsec implică un dublu subtip ontologic al rădăcinii. Poate fi relevant în acest sens vb. a (se) minuna, prin care se lexicalizează o stare dublu determinată: sub aspect gradual (intensiv), respectiv sub aspectul conţinutului propriu-zis (pozitiv, aici). În schimb, unor verbe precum a (se) mira sau a surprinde nu le sunt imanente astfel de caracteristici (nici cea graduală, nici cea de polaritate), informaţiile de această natură derivând din context sau din exprimarea explicită a unui modificator.

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)

Deşi, cum spuneam, cele mai multe dintre verbele incluse în discuţia noastră, poartă marca superlativului, foarte adesea, vorbitorul actual al românei asociază acestor unităţi lexicale o serie de structuri superlative (care alcătuiesc, de fapt, cadrul adjuncţial al verbului respectiv), marcând astfel de două ori valoarea intensivă a lexemului verbal[31]. Exemplele deosebit de numeroase culese de pe Net ne îndreptăţesc să considerăm acest fenomen ca fiind reprezentativ, de fapt, pentru o *tendinţă* a românei actuale. Nu însă de fiecare dată contextele respective pot fi şi validate; cu alte cuvinte, doar în anumite situaţii, astfel de utilizări se pot susţine din perspectivă pragmatică, nevenind, în ultimă instanţă, nici în contradicţie flagrantă cu normele literare ale limbii actuale (a se vedea, în acest sens, *a frapa, a epata, a sidera, a stupefia* ş.a.).

Unele verbe marcate intensiv primesc o marcă redundantă de superlativ, însă exclusiv în textul estetic. Este şi cazul verbului *a se minuna,* pentru care nu am consemnat decât astfel de ocurenţe (v. Teleoacă 2014b). Probabil că semantica intensivă a verbului *a se minuna*, termen din fondul lexical vechi al limbii române, este receptată mai pregnant comparativ cu a unor verbe sinonimice intensive care au statutul de neologisme în română (cf. *a epata, a frapa, a sidera, a stupefia* etc.). De asemenea, nu este exclus ca acelaşi aspect să se explice şi prin aceea că *a se minuna* este pus în relaţie cu substantivul *minune*, al cărui conţinut intensiv este bine cunoscut şi... simţit (cf. *minune* „fenomen ieşit din comun, surprinzător, atribuit forţei divine sau altor forţe supranaturale", p. gener. „lucru, fapt, fenomen uimitor, neobişnuit, extraordinar; minunăţie", DEX*online* 1998); în consecinţă, semnificaţia religioasă a substantivului trebuie să fi avut şi ea un cuvânt important de spus. O astfel de relaţionare (verb – substantiv) este mai precară în cazul altor verbe superlative (în speţă, neologice) din câmpul conceptual al 'mirării'; afirmaţia se verifică, de pildă, pentru *a frapa*, al cărui corespondent nominal, anume *frapare*, este puţin cunoscut, acesta utilizându-se în româna contemporană îndeosebi cu sens tehnic (cf. *fraparea vinurilor*)[32].

O situaţie aparte cunoaşte verbul *a uimi* care, foarte adesea, prezintă în propriul cadru adjuncţial, structuri cu valoare superlativă. Cum spuneam (cf. *supra*, **2.2.1.**), *a uimi* este practic „deposedat" de semele superlativului şi utilizat ca atare de către vorbitorul actual. Un alt argument în acelaşi sens este furnizat şi de contextele din româna actuală în care lui *a uimi* îi este asociat adjunctul *puţin.* Astfel, în procesul concret de utilizare a limbii, se manifestă posibilitatea unor „reorganizări" a relaţiei dintre termenii componenţi ai unei paradigme sinonimice, aşa cum aceasta este reflectată de informaţia lexicografică.

Nu puţine sunt situaţiile în care vorbitorul actual „aşează" un modificator de tipul *puţin/puţintel*... pe lângă verbe intensive. Uneori, la originea unor astfel de construcţii stă o anumită intenţie stilistică, ca în exemplul *Mi-am epatat* ***puţintel*** *colegii*[33]. Sunt însă o serie de contexte în care asocierea respectivă este, după toate probabilităţile, rezultatul ignorării

[31] Tendinţa de marcare redundantă a superlativului poate fi pusă în relaţie cu „nevoile" pragmatice ale mesajului respectiv şi ale enunţiatorului său: încercarea de a persuada, de a convinge cu orice preţ, de a i se acorda credit. De multe ori, chiar adjectivul intensiv (corespunzător verbului), folosit ca atare, este reiterat, dar cu o marcă formală de superlativ, ca în exemplul: „Sunt stupefiat. Sunt absolut stupefiat". Mai mult, această tendinţă a fost semnalată, pentru etapa actuală a limbii române, chiar cu referire la substantiv, pentru care s-a discutat marcarea redundantă prin cumul de prefixoide cu aceeaşi valoare, fenomen denumit supraprefixare sau pluriprefixare (Ionescu 2003: 158).

[32] De altfel, subst. frapare apare cu totul sporadic în sursele lexicografice româneşti (v., de pildă, DCR II 1997, unde, de altfel, este consemnat cu sensul tehnic). Totuşi, numele respectiv, cu semnificaţia circumscrisă câmpului 'mirării', prezintă câteva ocurenţe în pagini de limbă română, în asocieri „inedite": „Raman cu fraparea mea stupefianta" (online: <www.blog.hconline.eu/2013/ganduri-amescate>).

[33] Pentru un context mai larg (care susţine ideea unei asocieri generate stilistic), a se vedea <www.clujuldepoveste.wordpress.com/.../concert-de-vioara-c>).

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)

semnificaţiei autentice a verbului respectiv (cf., de pildă, *M-a frapat **un pic***[34]). În cazul unor verbe de mirare în mod evident orientate către negativ, asocierea cu modificatorul *un pic/puţin*... are funcţie discursiv-litotică, mai exact de atenuare a unui anumit aspect negativ din realitate[35]. Poate fi elocvent în acest sens verbul *a şoca*, în contextul *M-a şocat **un pic***[36]. Nu este exclus ca aceeaşi valoare (litotică) să se actualizeze şi în exemplul *M-a uluit **puţin** absurditatea sistemului,* context în care *a ului* se decodează în sfera negativă de semnificaţii.

Aceeaşi redundanţă se manifestă şi în ceea ce priveşte tendinţa vorbitorului actual al românei de a întări conţinutul intrinsec (pozitiv sau negativ) al unui verb psihologic de mirare prin exprimarea explicită a unuia dintre modificatorii *plăcut* vs *neplăcut*, ca de pildă în enunţurile: *M-a consternat **în mod neplăcut**/ M-a contrariat **neplăcut*** etc. Contextul mai larg poate indica dacă este vorba despre o funcţie pragmatică a unor astfel de redundanţe sau, pur şi simplu, despre utilizarea în necunoştinţă de cauză a unui verb sau a altuia. În schimb, utilizarea cu adjunctul *plăcut* a unui verb de mirare exclusiv negativ (cf., de pildă, **M-a şocat **plăcut***) nu mai este validabilă printr-o eventuală interpretare... litotică, ci de-a dreptul amendabilă, întrucât astfel de enunţuri încalcă principiile elementare ale logicii (cf. şi *supra*, **2.2.3.**, observaţiile formulate).

BIBLIOGRAFIE

Surse

Catehismul Bisericii Catolice. Partea I, 1993, Bucureşti, Arhiepiscopia Romano-Catolică de Bucureşti [CC 1993].

Dicţionar de cuvinte recente, 1997, ediţia a II-a (Florica Dimitrescu), Bucureşti, Editura Logos [DCR II 1997].

Dicţionar de neologisme, 1986 (Florin Marcu şi Constant Maneca), Bucureşti, Editura Academiei Române [DN 1986].

Dicţionar explicativ al limbii române, 1998, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic [DEX*online* 1998].

Dicţionar sintactic argumental (lucrare în manuscris elaborată de un colectiv de cercetători de la Institutul de Lingvistică din Bucureşti, în cadrul proiectului CNCSIS nr.1156/2005) [DSA].

Învăţătură de credinţă creştină ortodoxă, 1992, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române [ÎCO 1992].

Marele dicţionar de neologisme, 2000 (Florin Marcu), Bucureşti, Editura Saeculum [MDN 2000].

Noul dicţionar explicativ al limbii române, 2002, Bucureşti, Editura Litera Internaţional [NODEX*online* 2002].

Lucrări de referinţă

Blumenthal, Peter, 2006, « De la logique des mots à l'analyse de la synonymie », in *Langue française,* vol. 150, p. 14-31.

[34] Cf. „Prima chestie care m-a frapat un pic dupa ce am citit cartea a fost sa aflu ca..." (<www.42km195metri.blogspot.com/>).

[35] În plan pur semantic structura este amendabilă din perspectiva normelor limbii literare, aceasta fiind un exemplu de contradicţie în adaos.

[36] Aceeaşi funcţie este admisă şi pentru corespondentele din alte limbi (romanice) ale rom. un pic, de pildă pentru fr. un peu, caracterizat drept un « modificateur atténuateur » (Garcia Negroni 2003: 46-47).

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)

Croft, William, 1991, *Syntactic Categories and Grammatical Relations: The Cognitive Organization of Information*, Chigago and London, The University of Chicago Press.

De Smet, H., 2009, "Analysing reanalysis", in *Lingua* 119, p. 1728-1755.

De Smet, H., 2012, "The course of actulalization", in *Language* 88, p. 601-633.

Fisher, O., 2011, "Grammaticalization as analogically driven change?", in H. Narog, & B. Heine (ed.), *The Oxford Handbook of Grammaticalization*, Oxford, Oxford University Press, p. 31-42.

Garcia Negroni, Maria Marta, 2003, *Gradualité et réinterprétation*, Paris, Éditions L'Harmattan.

Ionescu, Raluca, 2003, „Valori superlative ale prefixoidelor în limba română actuală. Utilizări cu baze substantivale", in *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 151-162.

Jackendoff, Ray, 1983, *Semantics and cognition*, Cambridge, Mass.: MIT Press.

Jackendoff, Ray, 1990, *Semantic Structures*, Cambridge, Massaschutes, The MIT Press.

Kleiber, Georges, 1990, *La sémantique du prototype*, Paris, Presses Universitaires de France.

Lakoff, George, 1987, *Women, Fire and Dangerous Things*, Chicago, University of Chicago Press.

Langacker, Roland W., 1987, *Foundations of cognitive grammar*, I: *Theoretical prerequisites*, Stanford, University Press.

Manea, Dana, 2001, *Structura semantico-stilistică a verbului românesc. Verbele psihologice*, Bucureşti, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de Bucureşti.

Mathieu, Yvette Yannik, 1995, « Verbes psychologiques et interprétation sémantique », in *Langue française* no 105 : *Grammaire des sentiments*, Paris, Larousse, p. 98-106.

Mathieu, Yvette Yannik, 1996-1997, « Un classement sémantique des verbes psychologiques », în *Cahier du CIEL, LADL &* LLI, Université Paris 7, p. 115-133.

Nyckees, Vincent, 1998, *La sémantique*, Paris, Belin.

Teleoacă, Dana-Luminiţa, 2009, „Aspecte morfosintactice în textul catihetic actual", in Lucrările celui de al doilea Simpozion Internaţional de Lingvistică, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 489–501.

Teleoacă, Dana-Luminiţa, 2014a, *Verbele psihologice în limba română*: *repere ale unei descrieri sintactico-semantico-pragmatice din perspectiva gramaticii cognitive* (I). *Aspecte teoretice* (sub tipar).

Teleoacă, Dana-Luminiţa, 2014b, *Verbele psihologice în limba română*: *repere ale unei descrieri sintactico-semantico-pragmatice din perspectiva gramaticii cognitive* [lucrare în curs de elaborare].

Traugott, E., 2011, "Grammaticalization and mecanisms of change", in H. Narog, & B. Heine (ed.), *The Oxford Handbook of Grammaticalization*, Oxford, Oxford University Press, p. 19-31.

Van Valin, Robert D. and LaPolla, Randy J., 1997, *Syntax: Structure, Meaning, and Function*, Cambridge, Cambridge University Press.

BDD-V53 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:19 UTC)